

«فرهیختگان» جهش ارز در بزنگاه‌های مختلف را بررسی می‌کند

زور شوک دلار کمتر شد

یاندِه جوامی
رئیس‌تک‌رؤه اقتصاد

در حالی‌که روزهای اول جنگ ۱۲ روزه میان ایران و رژیم صهیونیستی برخی از کارشناسان نسبت به شوک شدید نرخ ارز در جریان جنگ هشدار می‌دادند، اما داده‌های نرخ ارز بازار نشان می‌دهد دامنه نوسان نرخ ارز در این بازه حدود ۱۳/۶ درصد بوده است. این دامنه نوسان حدود ۱۳ درصدی در دوران جنگ تحمیلی رژیم صهیونیستی علیه ایران در حالی رقم خورد که برخی کارشناسان و بعضاً بلاگرهای اقتصادی و فعالان مجازی از دلار ۱۵۰ تا ۲۰۰ هزار تومانی صحبت به میان می‌آوردند. هرچند برخی افزایش قیمت‌ها در کالاها در اثر بروز یا تشدید انتظارات تورمی در بازار رخ داده و دولت نیز نسبت به برخورد با گرانفروشان هشدار داده است، اما بررسی مجموع تغییرات نرخ ارز در این مدت نشان‌داد نوسانات عجیب‌وغریب نرخ ارز دست‌کم در این مقطع زمانی تکرار نشده و پیش‌بینی‌های عجیب‌وغریب از نرخ ارز به وقوع نپیوسته است. کارشناسان علت اصلی این نوسان محدود را نه در کاهش تنش، بلکه در توقف مقطعی مکانیسم تقاضای ارز تجاری (اعم از صادرات و واردات رسمی و قاچاق کالا) در بجهوه جنگ می‌دانند. مهدی دارابی، مدیر گروه پولی و مالی مرکز پژوهش‌های مجلس، در گفت‌وگو با «فرهیختگان» می‌گوید در اسفند و فروردین به‌دلیل فعال بودن واردات رسمی و غیررسمی، کوچک‌ترین تنش به جهش نرخ منجر شد؛ اما در بحران اخیر، عملاً تقاضای ارزی (رسمی و قاچاق) کاهش یافت و همین موضوع بازار را آرام نگه داشت. از سوی دیگر امیرمحمد گلوانی، اقتصاددان با اشاره به سه عامل کلیدی در مهار بازار پس از آتش‌بس می‌گوید اختلال موقت در دسترسی به نقدینگی، نبود مازاد تقاضای فصلی و افت جذابیت دارایی‌های ارزی دیجیتال همچون تتر، نقش مهمی در تثبیت نرخ ارز ایفا کردند.

نوسان ۱۳/۶ درصدی نرخ ارز در دوره جنگ

«فرهیختگان» برای بررسی میزان نوسان نرخ ارز در دوران جنگ تحمیلی رژیم صهیونیستی علیه ایران، تغییرات نرخ ارز در این دوره را با مقطع ۴۰ روزه یعنی ۲۰ روز قبل تا ۲۰ روز پس از بازه زمانی وقوع اتفاقات و نقاط عطف‌های سیاسی، اقتصادی و امنیتی در سال‌های مختلف از سال ۹۷ تا سال ۱۴۰۴ را بررسی کرده است. این مقایسه نشان می‌دهد هرچند وقوع شوک در بازار غیرقابل انکار است اما شدت این شوک‌ها هرچه از سال ۹۷ فاصله گرفته‌ایم کاهش معناداری یافته است، به‌طوری‌که در حالی نوسان نرخ ارز در جنگ ۱۲ روزه ایران و رژیم صهیونیستی حدود ۱۳/۶ درصد بوده که ایسن مقدار در نوروز ۹۷ و زمزمه خروج آمریکا از برجام ۳۱/۲ درصد، در زمان خروج آمریکا از برجام در اردیبهشت ۹۷ حدود ۴۳/۶ درصد، در مقطع ۴۰ روزه قبل و بعد از برکناری ولی‌الله سیف در مرداد ۹۷ حدود ۲۷/۲ درصد، در مقطع ۴۰ روزه قبل از شروع تحریم‌های همه‌جانبه سال ۱۳۹۷ حدود ۶۹ درصد، در مقطع ۹۷ هم‌زمان با شروع تحریم‌های همه‌جانبه ۱۶/۵ درصد، در زمان افزایش قیمت بنزین در آبان ۹۸ حدود ۲۱/۷ درصد، در زمان برکناری علی صالح‌آبادی در دی ۱۴۰۱ حدود ۲۴/۲ درصد و در دوره ۴۰ روزه بهمن تا اسفند ۱۴۰۱ حدود ۳۰/۵ درصد بوده است. به بیان بهتر هرچند که پیش از وقوع جنگ ۱۲ روزه، اتفاقات سیاسی-امنیتی و تحریمی در ساختار اقتصادی ایران می‌توانست نوسانات چندده درصدی را رقم بزند، اما حالا جنگ به عنوان حد نهایی تحمیل تنش به اقتصاد یک کشور و بازار ارز دامنه نوسانی حوالی ۱۴ درصد را به یادگار گذاشته، عددی که از اغلب اتفاقات سیاسی و اقتصادی مهم در سال ۹۷ به بعد کمتر است.

۲ دلیل نوسان پایین نرخ ارز در جنگ ۱۲ روزه

مهدی دارابی، مدیر گروه پولی و مالی مرکز پژوهش‌های مجلس در گفت‌وگو با «فرهیختگان» تصریح کرد: «برای تحلیل وضعیت اخیر بازار ارز و مقایسه آن با جهش نرخ در فروردین‌ماه، باید چند نکته مهم را در نظر گرفت. در اسفند و فروردین، هم تقاضای فصلی برای ارز وجود داشت و هم مکانیسم‌های وارداتی -چه رسمی و چه غیررسمی- فعال بودند. در چنین شرایطی، با افزایش نااطمینانی ناشی از تنش‌های سیاسی یا احتمال وقوع جنگ، تقاضا برای ارز افزایش می‌یابد و همین موضوع به رشد قابل توجه نرخ ارز منجر می‌شود. اما در دور اخیر تحولات، با وجود افزایش تنش‌ها، شاهد جهش شدیدی در نرخ ارز نبودیم. دلیل اصلی این موضوع، کاهش قابل توجه در واردات بود؛ هم واردات رسمی و هم غیررسمی.

به بیان دیگر، در دوره‌ای که کشور در وضعیت بحرانی یا شبه‌جنگی قرار گرفت، تقاضای وارداتی کاهش پیدا کرد و این کاهش توانست تا حد زیادی مانع جهش ارزی شود. به همین دلیل نرخ ارز حدود ۹۰ هزار تومان باقی ماند و حتی در مقطعی کاهش یافت. این کاهش اولیه نرخ، عمدتاً ناشی از شوک خوش‌بینی پس از پایان درگیری‌ها بود، اما با ازسرگیری تدریجی واردات -چه رسمی و چه غیررسمی- مجدداً شاهد افزایش جزئی در نرخ بودیم.»

وی افزود: «درس مهمی که می‌توان از این تجربه گرفت آن است که مهم‌ترین عامل تعیین‌کننده روند نرخ ارز در ایران، تجارت خارجی است. برخلاف برخی دیدگاه‌ها که نقش معاملات اسکناس یا اقدامات بازار غیررسمی را در افزایش نرخ ارز برجسته می‌کنند، شواهد اخیر نشان می‌دهد این عوامل نقش محدودی دارند. تا زمانی که جریان‌های ارزی ناشی از صادرات و واردات با ثبات باقی بمانند، نوسانات شدید نرخ ارز محتمل نخواهد بود. نکته دیگر این است که نرخ فعلی ارز، به نرخ حقیقی نزدیک‌تر نشده است. نرخ حقیقی یعنی همان قیمتی که در بازار، ارز واقعاً خرید و فروش می‌شود؛ نه نرخ تعادلی بلندمدتی که بر اساس مؤلفه‌های کلان اقتصادی محاسبه می‌شود. اکنون می‌توان گفت نرخ بازار فاصله زیادی با نرخ تعادلی ندارد، چراکه تجارت خارجی هنوز با شوک جدی مواجه نشده و جریان ورودی ارز همچنان ادامه دارد.»

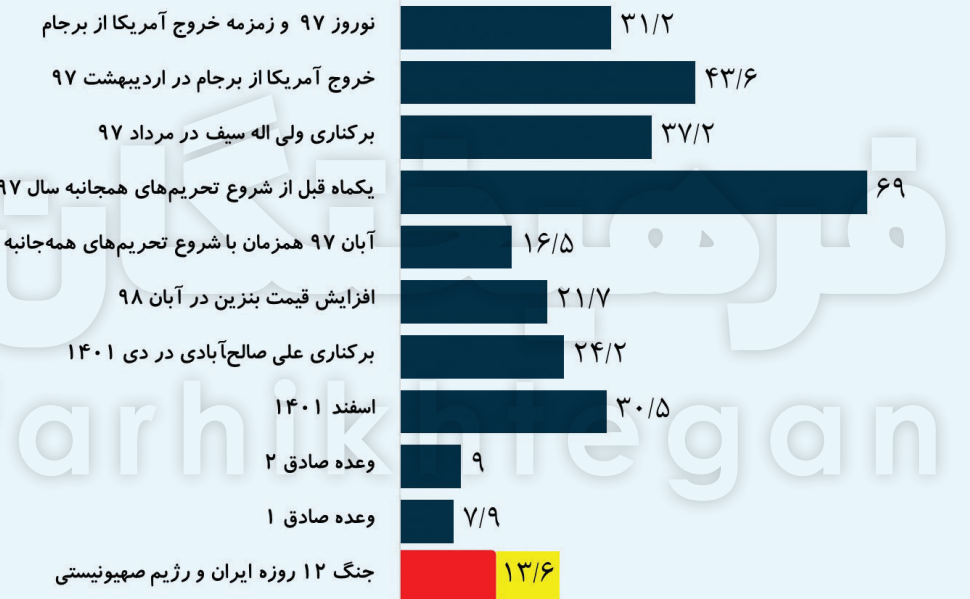
اولویت اصلی سیاست‌گذاری ارزی

دارابی در پایان ضمن ارائه یک پیشنهاد سیاستی در حوزه اقتصاد یادآور شد: «در این شرایط، به نظر می‌رسد زمان آن فرا رسیده که سیاست‌گذار ارزی، رویکرد خود را تغییر دهد. از ابتدای سال ۱۳۹۷ تاکنون، همواره میان دو راهبرد اصلی در سیاست ارزی، راهبرد نادرست انتخاب شده است: تمرکز بر مهار بازار غیررسمی، کنترل اسکناس، و برخورد‌های دستوری؛ یا اولویت دادن به تقویت پایدار جریان ورودی ارز از طریق صادرات و جذب منابع ارزی. متأسفانه راهبرد اول در دستور کار قرار گرفت؛ راهبردی که با تاب‌آوری اقتصادی کشور سازگاری ندارد. در شرایط کنونی، سیاست ارزی کشور باید در خدمت حداکثرسازی ورود ارز به کشور باشد. این امر تنها با افزایش جذابیت صادرات امکان‌پذیر است، و مهم‌ترین عامل برای این جذابیت، نرخ ارز مناسب برای صادراتکننده است. در دوران جنگ یا نااطمینانی شدید، آنچه برای مردم اهمیت بیشتری دارد، دسترسی به کالا و ارز است. نه قیمت آن. وقتی کالا در بازار نباشد، قیمت عملاً بی‌معنا می‌شود. بنابراین، اولویت اصلی در چنین شرایطی باید تأمین مستمر کالا و ارز از مسیر رسمی باشد.»

۳ عامل کلیدی در کنترل بازار ارز پس‌ا‌جنگ

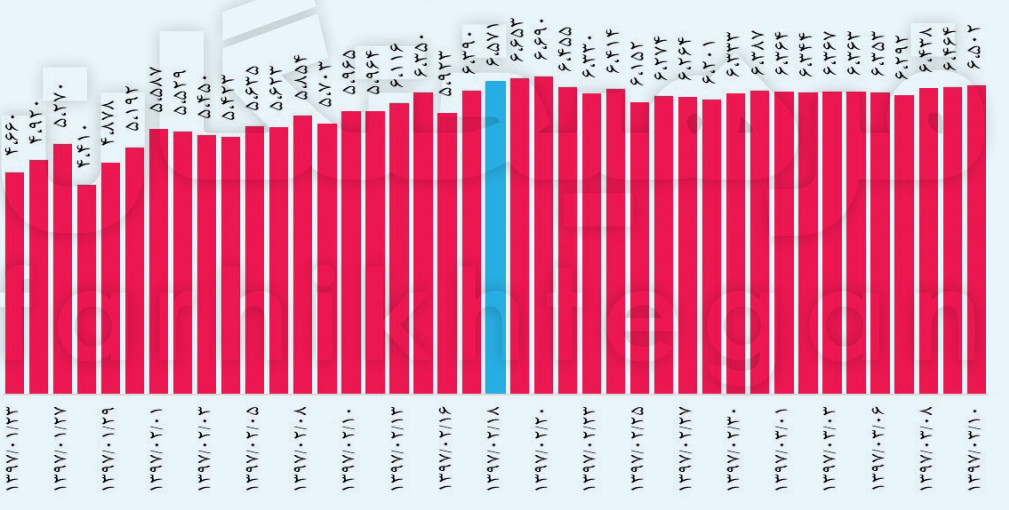
امیرمحمد گلوانی، اقتصاددان در گفت‌وگو با «فرهیختگان» درباره عدم بروز نوسان شدید نرخ ارز در دوره پس از جنگ تحمیلی ۱۲ روزه رژیم صهیونیستی علیه ایران اظهار داشت: «ثبات نسبی نرخ ارز در روزهای ابتدایی پس از اعلام آتش‌بس می‌تواند ناشی از چند عامل کلیدی باشد. نخست اینکه در اولین روز کاری پس از آتش‌بس، فرایندهای مالی تا حدودی دچار اختلال شده بود و دسترسی به جریان نقدینگی با مشکل مواجه شد. این موضوع مانع از بروز حمله‌های سوداگرانه یا هجوم نقدینگی به بازار ارز شد. عامل دوم به ویژگی‌های فصلی بازار ارز بازمی‌گردد. در ماه‌های تیر و مرداد معمولاً مازاد تقاضای جدی در بازار ارز دیده نمی‌شود. از سوی دیگر، تراز تجاری کشور در شش ماهه نخست سال به مراتب وضعیت بهتری نسبت به نیمه دوم دارد، که این امر نیز به کنترل نرخ ارز کمک کرده است.» وی افزود: «مسئومین عامل، کاهش تمایل سرمایه‌گذاران به نگهداری دارایی‌های ارزی دیجیتال نظیر تتر است. ایس‌بی‌اعتمادی باعث افزایش عرضه تتر در بازار شده و بر نرخ آن فشار نزولی وارد کرده است. از آنجا که نرخ تتر در بازار، اغلب سیگنالی از نرخ دلار فیزیکی تلقی می‌شود، این موضوع نیز به ثبات نرخ کمک کرده است. ضمن اینکه ابزارهای سیاست‌گذاری برای کنترل بازار تتر ساده‌تر و در دسترس‌تر است. نوسانات اخیر نرخ ارز که حتی در مقاطعی به حدود ۹۰ هزار تومان رسید، عمدتاً تحت تأثیر انتظارات ناشی از تحولات سیاسی، از جمله احتمال فعال شدن مکانیسم ماشه بوده است. اما به نظر می‌رسد در صورت تداوم آتش‌بس و عدم ورود کشور و وضعیت جنگی، نرخ ارز در محدوده‌های با نوسان حدود ۱۰ درصد (مثبت یا منفی) باقی بماند. با این حال، در صورت افزایش دوباره تنش‌ها، روند افزایشی نرخ ارز محتمل خواهد بود؛ هرچند در چنین شرایطی نیز کاهش فعلی را می‌توان صرفاً موقتی و مقطعی دانست.»

میزان نوسان نرخ ارز در بازه زمانی ۲۰ روز قبل و بعد از هر واقعه (درصد)

میزان نوسان نرخ ارز در مقطع ۲۳ فروردین تا ۱۰ خرداد ۱۳۹۷

(خروج آمریکا از برجام) (نوسان نرخ ارز ۴۳/۶ درصد)

میزان نوسان نرخ ارز در مقطع ۳۰ اردیبهشت تا ۲۲ تیر ۱۴۰۴

(جنگ ۱۲ روزه) (نوسان نرخ ارز ۱۳/۶ درصد)

